Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

21. ožujka 2024.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Ugovori o potrošačkom kreditu – Direktiva 2008/48/EZ – Članak 3. točka (g), članak 10. stavak 2. točka (g) i članak 23. – Ukupni troškovi kredita za potrošača – Nenavođenje relevantnih troškova – Sankcija – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Članak 3. stavak 1., članak 4. stavak 2., članak 6. stavak 1., članak 7. stavak 1. – Točka 1. podtočka (o) Priloga Direktivi 93/13/EEZ – Dodatne usluge uz ugovor o kreditu – Odredbe kojima se potrošaču koji ugovara te usluge daje prednost prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode ili reprogramiranja mjesečnih obroka kredita uz plaćanje dodatnih troškova”

U predmetu C-714/22,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sofijski rajonen sad (Općinski sud u Sofiji, Bugarska), odlukom od 21. studenoga 2022., koju je Sud zaprimio 22. studenoga 2022., u postupku

S. R. G.

protiv

Profi Credit Bulgaria EOOD,

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: O. Spineanu-Matei (izvjestiteljica), predsjednica vijeća, S. Rodin i L. S. Rossi, suci,

nezavisni odvjetnik: J. Richard de la Tour,

tajnik: R. Stefanova-Kamisheva, administratorica,

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 15. studenoga 2023.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za Profi Credit Bulgaria EOOD, H. Hinov, V. Voynova, *advokati*, i K. Vonidova-Milcheva,

– za Europsku komisiju, N. Nikolova, I. Rubene i N. Ruiz García, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: bugarski

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 3. stavka 1., članka 4. stavaka 1. i 2., članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24. i ispravak SL 2024./90009, L), točke 1. podtočke (o) Priloga Direktivi 93/13 kao i članka 3. točke (g), članka 10. stavka 2. točke (g) i članka 23. Direktive 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ (SL 2008., L 133, str. 66.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 13., str. 58. i ispravak SL 2014., L 283, str. 66.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između društva S. R. G., sa sjedištem u Bugarskoj, i društva Profi Credit Bulgaria EOOD, kreditne institucije bugarskog prava, u vezi s nevaljanošću ugovora o kreditu i posljedica koje iz toga proizlaze vezano uz povrat iznosa dugovanih na ime kamata i troškova plaćenih na temelju tog ugovora.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 93/13

3 U skladu s člankom 3. Direktive 93/13:

„1. Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proi[zišlima] iz ugovora.

2. Uvijek se smatra da se o nekoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je ona sastavljena unaprijed pa potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, posebno u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora.

Činjenica da se o određenim aspektima neke odredbe ili o nekoj određenoj odredbi pregovaralo ne isključuje primjenu ovog članka na ostatak ugovora ako opća ocjena ugovora ukazuje na to da se ipak radi o unaprijed formuliranom standardnom ugovoru.

Kad god prodavatelj robe ili pružatelj usluga izjavi da se o nekoj standardnoj odredbi pojedinačno pregovaralo, teret dokaza je na njemu.

3. Prilog sadrži indikativan i netaksativni popis odredaba koje se mogu smatrati nepoštenima.”

4 Članak 4. te direktive predviđa:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

5 Članak 6. stavak 1. navedene direktive određuje:

„Države članice utvrđuju da nepoštene odredbe upotrijebljene u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem nisu obvezujuće za potrošača, kako je predviđeno nacionalnim pravom, te da ugovor i dalje obvezuje stranke na temelju tih odredaba ako može i dalje važiti bez tih nepoštenih odredaba.”

6 Članak 7. stavak 1. iste direktive propisuje:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

7 Prilog Direktivi 93/13 naslovljen je „Odredbe iz članka 3. stavka 3.”. Točka 1. podtočka (o) tog priloga glasi kako slijedi:

„1. Odredbe čiji su predmet ili svrha:

[…]

(o) obvezivanje potrošača na ispunjenje svih njegovih obveza u slučaju kada prodavatelj robe ili pružatelj usluga ne provodi svoje”.

Direktiva 2008/48

8 Uvodne izjave 19., 20., 43. i 47. Direktive 2008/48 glase:

„(19) Kako bi se potrošačima omogućilo da odluke donose potpuno upoznati s činjenicama, treba im odgovarajuće informacije o uvjetima i troškovima kredita te o njihovim obvezama, a koje potrošači mogu ponijeti sa sobom i razmotriti, pružiti prije donošenja odluke o ugovoru o kreditu. Kako bi se osigurala najveća moguća transparentnost i mogućnost usporedbe ponuda, takve informacije trebaju obuhvaćati posebno efektivnu kamatnu stopu [(EKS)] koja se primjenjuje na taj kredit, određenu na isti način diljem Zajednice. […]

(20) Ukupni troškovi kredita za potrošača trebali bi obuhvaćati sve troškove, uključujući i kamate, provizije, takse, naknade za kreditne posrednike i sve druge naknade koje potrošači moraju platiti u vezi s ugovorom o kreditu, izuzev troškova javnog bilježnika. […]

[…]

(43) S ciljem promidžbe uspostave i funkcioniranja unutarnjeg tržišta te osiguravanja visoke razine zaštite potrošača diljem Zajednice, neophodno je osigurati mogućnost usporedbe informacija o [EKS-u] diljem Zajednice. […] Stoga bi ova Direktiva trebala jasno i sveobuhvatno definirati ukupne troškove kredita za potrošača.

[…]

(47) Države bi članice trebale utvrditi pravila o sankcijama koje bi se primjenjivale na povredu nacionalnih odredaba donesenih prema ovoj Direktivi te osigurati da se ona provodi. I dok odabir sankcija i dalje ostaje diskrecijsko pravo država članica, predviđene bi sankcije trebale biti učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće."

9 Članak 3. te direktive, naslovljen „Definicije", određuje:

„Za potrebe ove Direktive primjenjuju se sljedeće definicije:

[…]

(g) ‚ukupni troškovi kredita za potrošača' znači svi troškovi, uključujući i kamate, provizije, pristojbe ili bilo koju drugu vrstu naknade koju potrošač mora platiti u vezi s ugovorom o kreditu i koji su poznati vjerovniku, osim troškova javnog bilježnika; troškovi u pogledu dodatnih usluga koje se odnose na ugovor o kreditu, a posebno premije osiguranja, također su uključeni ako je, povrh toga, sklapanje ugovora o pružanju drugih usluga obvezno s ciljem dobivanja kredita ili dobivanja kredita prema uvjetima koj[i] vrijede na tržištu;

[…]

(i) ‚[EKS]' znači ukupne troškove kredita za potrošača, izražene kao godišnji postotak ukupnog iznosa kredita, uključujući, prema potrebi, i troškove iz članka 19. stavka 2.;

[…]"

10 Članak 10. navedene direktive, naslovljen „Informacije koje treba uključiti u ugovore o kreditu", u stavku 2. predviđa:

„Ugovor o kreditu jasno i sažeto definira:

[…]

(g) [EKS] i ukupan iznos koji je potrošač dužan platiti izračunan u trenutku sklapanja ugovora o kreditu; treba spomenuti sve pretpostavke primijenjene u izračunu te stope;

[…]"

11 Članak 19. iste direktive, naslovljen „Izračun [EKS-a]", u stavku 2. određuje:

„U svrhu izračuna [tog] [EKS-a] određuju se ukupni troškovi kredita za potrošača, uz iznimku svih pristojbi koje je potrošač dužan platiti za nesukladnost s bilo kojom od obveza utvrđenih ugovorom o

kreditu i svih drugih pristojba osim kupovne cijene koju je obvezan platiti za kupnju proizvoda ili usluga bilo da se transakcija provodi u gotovini ili na kredit.

Troškove upravljanja računom na kojem su vidljive i transakcije uplata i povlačenja tranše, troškove uporabe sredstava plaćanja i za transakcije uplata i za povlačenja tranše, te sve druge troškove koji se odnose na transakcije uplata treba obuhvatiti ukupnim troškovima kredita za potrošača osim ako je otvaranje računa neobvezno i ako su troškovi računa jasno i zasebno pokazani u ugovoru o kreditu ili u bilo kojem drugom ugovoru sklopljenim s potrošačem."

12 Članak 22. Direktive 2008/48, naslovljen „Usklađivanje i imperativna narav ove Direktive", glasi kako slijedi:

„[…]

3. Nadalje, države članice osiguravaju da se odredbe koje one donesu u provedbi ove Direktive ne mogu zaobići kao rezultat načina formuliranja ugovora, posebno integriranjem povlačenja tranše ili ugovora o kreditu koji potpadaju pod područje primjene ove Direktive u ugovore o kreditu čija bi narav ili svrha omogućili izbjegavanje njegove primjene.

4. Države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da potrošači ne izgube zaštitu koju im daje ova Direktiva odabirom prava neke treće zemlje kao prava koje se primjenjuje na ugovor o kreditu ako je ugovor o kreditu u tijesnoj vezi s državnim područjem jedne države članice ili većeg broja država članica."

13 Članak 23. te direktive, naslovljen „Sankcije", glasi:

„Države članice utvrđuju pravila o sankcijama koje se primjenjuju na povrede nacionalnih odredaba koje se donose na temelju ove Direktive i poduzimaju sve mjere potrebne za osiguravanje njihove provedbe. Predviđene sankcije moraju biti učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće."

Bugarsko pravo

Zakon o obvezama i ugovorima

14 Zakon za zadalženijata i dogovorite (Zakon o obvezama i ugovorima, DV br. 275 od 22. studenoga 1950.) u članku 26. stavku 1. određuje:

„Ništavi su ugovori koji su u suprotnosti sa zakonom ili kojima se krši zakon te ugovori protivni moralnim načelima, uključujući sporazume o budućem nasljedstvu."

ZPK

15 Zakon za potrebitelskija kredit (Zakon o potrošačkim kreditima, DV br. 18 od 5. ožujka 2010., u daljnjem tekstu: ZPK) u članku 10.bis predviđa:

„(1) Zajmodavac može od potrošača naplatiti naknade i provizije za dodatne usluge koje se odnose na ugovor o potrošačkom kreditu.

(2) Zajmodavac ne može zahtijevati plaćanje naknada ili provizija za aktivnosti u vezi s isplatom kredita i upravljanjem njime.

(3) Zajmodavac može samo jednom naplatiti naknade i/ili proviziju za jednu te istu aktivnost.

(4) Vrsta, iznos naknada i/ili provizija i aktivnost za koju se naplaćuju moraju se jasno i nedvojbeno odrediti u ugovoru o potrošačkom kreditu.”

16 U skladu s člankom 11. ZPK-a:

„(1) Ugovor o potrošačkom kreditu sastavljen je razumljivim jezikom i sadržava:

[…]

10. [EKS] i ukupan iznos koji je potrošač dužan platiti izračunan u trenutku sklapanja ugovora o kreditu; potrebno je navesti sve pretpostavke koje se koriste za izračun te stope, kako je utvrđeno u Prilogu 1.;

[…]”

17 Članak 19. ZPK-a glasi kako slijedi:

„(1) [EKS] kredita zbroj je sadašnjih i budućih troškova kredita koje će snositi potrošač (kamate, drugi izravni ili neizravni troškovi, provizije ili naknade bilo koje vrste […]), izražen kao godišnji postotak ukupnog iznosa kredita.

(2) [EKS] kredita izračunava se pomoću formule […]

(3) Izračun [EKS-a] kredita ne uključuje troškove:

1. koje potrošač plaća u slučaju neispunjenja svojih obveza iz ugovora o potrošačkom kreditu;

2. osim nabavne cijene robe ili usluge koju potrošač plaća prilikom kupnje robe ili pružanja usluge, bez obzira na to izvršava li se u gotovini ili na kredit.

3. vođenja računa u vezi s ugovorom o potrošačkom kreditu, pri čemu troškovi […] moraju biti jasno i zasebno navedeni u ugovoru o kreditu ili u bilo kojem drugom ugovoru sklopljenom s potrošačem.

(4) […] [EKS] ne može biti više od pet puta veći od stope zakonskih zateznih kamata u [bugarskim levima (BGN)] i stranim valutama koje su utvrđene odlukom Vijeća ministara Republike Bugarske.

(5) […] Ugovorne odredbe kojima se prekoračuju troškovi utvrđeni stavkom 4. smatraju se ništavima.

(6) […] Ako su plaćanja izvršena na temelju ugovora koji sadržavaju odredbe proglašene ništavima na temelju stavka 5., naplaćeni višak kojim se prekoračuje prag iz stavka 4. uračunava se u sljedeća plaćanja na osnovi kredita.”

18 Članak 21. ZPK-a glasi:

„(1) Ništave su sve odredbe ugovora o potrošačkom kreditu čiji je cilj ili posljedica zaobilaženje zahtjevâ iz ovog zakona.

(2) Ništave su sve odredbe ugovora o potrošačkom kreditu s fiksnom kamatnom stopom kojima se predviđa naknada zajmodavcu viša od one iz članka 32. stavka 4.”

19 Članak 22. ZPK-a propisuje:

„[…] U slučaju nepoštovanja zahtjevâ iz članka 10. stavka 1., članka 11. stavka 1. točaka 7. do 12. i točke 20. i članka 11. stavka 2., kao i članka 12. stavka 1. točaka 7. do 9., ugovor o potrošačkom kreditu nije valjan.”

20 Članak 23. ZPK-a predviđa:

„Ako je ugovor o potrošačkom kreditu proglašen nevaljanim, potrošač je dužan platiti samo neto vrijednost (glavnicu) zajma; nije dužan platiti kamate ili druge troškove kredita.”

21 U skladu s člankom 1. točkom 1. dodatnih odredbi ZPK-a:

„Za potrebe ovog zakona:

‚ukupni troškovi kredita za potrošača’ znači svi troškovi kredita, uključujući i kamate, provizije, pristojbe, naknade za kreditne posrednike i bilo koju drugu vrstu naknade koja je izravno povezana s ugovorom o potrošačkom kreditu koju potrošač mora platiti i koji su poznati davatelju kredita, uključujući troškove u pogledu dodatnih usluga povezanih s ugovorom o kreditu, a posebno premije osiguranja, ako je, uz to, sklapanje ugovora o pružanju drugih usluga obvezno s ciljem samog dobivanja kredita ili primjene uvjeta koji vrijede na tržištu. Ukupni troškovi potrošačkog kreditiranja ne uključuju javnobilježničke naknade.”

GPK

22 Građanski procesualen kodeks (Zakonik o građanskom postupku, DV br. 59 od 20. srpnja 2007., u daljnjem tekstu: GPK) u članku 7. stavku 3. određuje:

„[…] Sud po službenoj dužnosti ispituje postoje li nepoštene odredbe u ugovoru sklopljenom s potrošačem. On strankama daje mogućnost da se očituju o tim pitanjima.”

23 U skladu s člankom 78. GPK-a:

„(1) Iznose koje je snosio tužitelj, troškove i nagrade za rad odvjetnika, ako je tužitelja zastupao odvjetnik, snosi tuženik razmjerno prihvaćenom dijelu zahtjeva.

(2) Ako tuženik svojim postupanjem nije dao povod za pokretanje postupka i prizna osnovanost zahtjeva, tužitelju se nalaže snošenje troškova.

(3) Tuženik također ima pravo zahtijevati naknadu nastalih troškova razmjerno dijelu zahtjeva koji je odbijen.

(4) Tuženik također ima pravo na snošenje troškova u slučaju obustavljanja postupka.

[…]”

Glavni postupak i prethodna pitanja

24 Stranke glavnog postupka sklopile su 10. listopada 2019. ugovor o potrošačkom kreditu čiji je predmet bio zajam u iznosu od 5000 BGN (oko 2500 eura) u trajanju od 36 mjeseci, na koji se primjenjuje godišnja kamatna stopa od 41 % i EKS od 49,02 %. Ukupan iznos koji je trebalo vratiti na temelju tog ugovora iznosio je 8765,02 BGN (oko 4400 eura).

25 Navedenim je ugovorom bilo predviđeno da klijent ima mogućnost kupnje jedne ili više dodatnih usluga čiji su uvjeti korištenja bili detaljno opisani u općim uvjetima istog ugovora. Tako je, na temelju njihove točke 15., klijent mogao odabrati da neće ugovarati dodatne usluge, odnosno da će ugovoriti jednu ili više njih. U točki 15.1. tih uvjeta usluga „Fast” opisana je na način da se njome klijentu koji je ugovorio tu uslugu daje prednost prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje sredstava, do kojeg je trebalo doći u roku od 24 sata nakon što je davatelj kredita primio potpisani ugovor o kreditu. U točki 15.2. navedenih uvjeta usluga „Flexi” opisana je na način da pod određenim uvjetima omogućuje izmjenu početnog plana otplate. Potonja usluga pružala je mogućnost odgode plaćanja mjesečnih obroka u slučaju, među ostalim, nesposobnosti za rad, otkaza ugovora o radu, neplaćenog dopusta, gubitka ili oštećenja imovine kao posljedice katastrofe ili smrti osobe koja doprinosi dohotku kućanstva. Prema točki 15.2.2.1. istih uvjeta, kako bi se moglo koristiti tom uslugom „Flexi”, trebalo je potpisati dodatak ugovoru.

26 Osoba S. R. G. odlučila se za kupnju dodatnih usluga „Fast” i „Flexi” po cijenama od 1250 BGN (oko 625 eura) i 2500 BGN (oko 1250 eura). Budući da su te cijene bile uključene u plan otplate kao sastavni dijelovi ugovora o kreditu o kojem je riječ, ukupni iznos koji je na ime potonjega trebalo vratiti iznosio je 12 515,02 BGN (oko 6257 eura).

27 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev u glavnom predmetu nije sporno da su se te dodatne usluge slobodno zahtijevale prilikom sklapanja ugovora o kreditu o kojem je riječ, pri čemu se ne tvrdi da je osoba S. R. G. bila dovedena u zabludu glede naravi tog ugovora i da društvo Profi Credit Bulgaria ne bi pristalo na odobravanje navedenog kredita da navedene usluge nisu bile kupljene.

28 Osoba S. R. G. podnijela je sudu koji je uputio zahtjev negativnu deklaratornu tužbu radi utvrđenja da ona nije dužna platiti društvu Profi Credit Bulgaria ukupan iznos od 7515,02 BGN (oko 3775 eura), od čega 3765,02 BGN (oko 1900 eura) odgovara kumulativnom iznosu ugovornih kamata, uključujući godišnju kamatnu stopu i EKS za cijelo vrijeme trajanja ugovora o kreditu o kojem je riječ, a 3750 BGN (oko 1875 eura) ukupnim iznosima koji se duguju za dodatne usluge „Fast” i „Flexi”.

29 Prema mišljenju osobe S. R. G., ugovorne odredbe kojima se utvrđuje obveza plaćanja tih kamata i tih usluga ništave su jer su protivne moralnim načelima. S jedne strane, tužitelj u glavnom postupku tvrdi da su navedene usluge, za koje se traži naknada koja je veća od polovice pozajmljenog iznosa, zapravo obuhvaćene djelatnostima upravljanja kreditom. Međutim, u skladu s člankom 10.bis stavkom 2. ZPK-a, davatelj kredita ne može zahtijevati plaćanje naknada i provizija za tu djelatnost. S druge strane, tvrdi da je cijena istih usluga trebala biti uključena u EKS jer predstavlja trošak uključen u ugovor o kreditu i u plan otplate o kojem je riječ. Međutim, davatelj kredita namjerno je propustio uključiti tu cijenu u EKS kako bi zaobišao članak 19. stavak 4. ZPK-a, prema kojem EKS ne može biti više od pet puta veći od stope zakonskih zateznih kamata u BGN-u i stranim valutama.

30 Nasuprot tomu, društvo Profi Credit Bulgaria tvrdi da se osoba S. R. G. odlučila za kupnju dodatnih usluga „Fast” i „Flexi” znajući za informacije koje joj je pružilo prije sklapanja ugovora o kreditu o kojem je riječ i da se ona odlučila za te usluge. Što se tiče kamatnih stopa i izračuna EKS-a, tuženik u glavnom postupku ističe da je u tom ugovoru o kreditu bilo predviđeno da se taj izračun provodi na temelju početnih iznosa kamata i drugih troškova te da se primjenjuje do kraja trajanja navedenog ugovora.

31 U tom kontekstu, sud koji je uputio zahtjev pita se, kao prvo, o tumačenju Direktive 2008/48, osobito o određivanju EKS-a, posljedicama netočnog navođenja te stope u ugovoru o kreditu kao i o proporcionalnosti sankcije predviđene bugarskim propisom u slučaju netočnog navođenja navedene stope.

32 U tom pogledu, taj sud ističe da je, u skladu s člankom 22. ZPK-a u vezi s njegovim člankom 11. stavkom 1. točkom 10. i člankom 23., ugovor o potrošačkom kreditu u kojem se ne navodi EKS ništavan, pri čemu je potrošač dužan platiti samo neto vrijednost kredita, bez kamata ili troškova. Stoga se navedeni sud pita je li u ovom slučaju dogovorena naknada za dodatne usluge „Fast” i „Flexi” trošak koji je trebao biti uključen u formulu za izračun EKS-a, u skladu s člankom 3. točkom (g) Direktive 2008/48, i može li se netočno navođenje te stope u ugovoru o kreditu o kojem je riječ izjednačiti s nenavođenjem navedene stope. Osim toga, pita se o proporcionalnosti, u smislu te direktive, nacionalnog propisa kojim se ugovor u kojem je naveden pogrešan EKS sankcionira ništavošću, čime davatelj kredita gubi pravo na kamate i troškove predviđene tim ugovorom.

33 Kao drugo, navodeći svoju obvezu nadzora nepoštenosti odredaba u potrošačkim ugovorima, sud koji je uputio zahtjev pita se o tumačenju Direktive 93/13, osobito o tome jesu li odredbe ugovora o kreditu koje se odnose na dodatne usluge poput onih o kojima je riječ u sporu koji se pred njim vodi obuhvaćene glavnim predmetom tog ugovora o kreditu i, ovisno o slučaju, jesu li nepoštene.

34 Kao treće i posljednje, i dalje s obzirom na Direktivu 93/13, kako ju je Sud protumačio u presudi od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578), sud koji je uputio zahtjev pita se bi li se eventualnom obvezom osobe S. R. G. da snosi dio troškova ako bi se njezin zahtjev djelomično prihvatio povrijedili članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. te direktive.

35 U tim je okolnostima Sofijski rajonen sad (Općinski sud u Sofiji, Bugarska) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 3. točku (g) Direktive [2008/48] tumačiti na način da troškovi za dodatne usluge, koje su ugovorene uz ugovor o potrošačkom kreditu, kao što su troškovi za mogućnost odgode plaćanja i smanjenja obroka, čine dio [EKS-a]?

2. Treba li članak 10. stavak 2. točku (g) Direktive [2008/48] tumačiti na način da pogrešno navođenje [EKS-a] u ugovoru o kreditu sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača kao dužnika valja smatrati nepostojanjem informacija o [EKS-u] u ugovoru o kreditu i da nacionalni sud treba primijeniti pravne posljedice predviđene u nacionalnom pravu za nepostojanje informacija o [EKS-u] u ugovoru o potrošačkom kreditu?

3. Treba li članak 22. stavak 4. Direktive [2008/48] tumačiti na način da je sankcija u obliku ništavosti ugovora o potrošačkom kreditu, koja je predviđena u nacionalnom pravu i u skladu s kojom treba otplatiti samo odobreni iznos glavnice, proporcionalna ako [EKS] nije jasno naveden?

4. Treba li članak 4. stavke 1. i 2. Direktive [93/13] tumačiti na način da troškove za paket dodatnih usluga, koje su predviđene u zasebnom, dodatnom ugovoru sklopljenom uz ugovor o potrošačkom kreditu koji je glavni ugovor, treba smatrati dijelom glavnog predmeta ugovora i da oni stoga ne mogu biti predmet ispitivanja nepoštenosti?

5. Treba li članak 3. stavak 1. Direktive [93/13] u vezi s točkom 1. podtočkom (o) Priloga toj direktivi tumačiti na način da je odredba u ugovoru o dodatnim uslugama sklopljenom uz potrošački kredit nepoštena ako se u toj odredbi potrošaču odobrava apstraktna mogućnost da odgodi i promijeni plan svojih plaćanja, za što je dužan platiti troškove čak i ako ne iskoristi tu mogućnost?

6. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 te načelo djelotvornosti tumačiti na način da im se protivi propis koji u sljedećim slučajevima dopušta da potrošač snosi dio troškova postupka: [kao prvo] kada se djelomično prihvati zahtjev kojim se traži utvrđenje da se ne duguju iznosi zbog utvrđene nepoštene odredbe […]; [kao drugo] kada je potrošačevo ostvarivanje prava prilikom određivanja iznosa tražbine u praksi nemoguće ili pretjerano otežano i [kao treće] uvijek kada postoji nepoštena odredba, uključujući slučajeve kada nepoštena odredba ni potpuno ni djelomično neposredno ne utječe na iznos zajmodavčeve tražbine ili kada ta odredba nije neposredno povezana s predmetom postupka?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

36 Uvodno valja primijetiti da, iako sud koji je uputio zahtjev u tekstu prvog pitanja samo spominje uslugu koja je dodatna usluga uz ugovor o potrošačkom kreditu i koja omogućuje odgodu otplate mjesečnih obroka ili smanjenje njihova iznosa, iz zahtjeva za prethodnu odluku ipak proizlazi da se problematika koju iznosi to pitanje odnosi na dvije dodatne usluge o kojima je riječ u glavnom postupku, navedene u točki 25. ove presude.

37 Stoga, kako bi se tom sudu dao koristan i potpun odgovor, valja smatrati da se navedeno pitanje odnosi na te dvije dodatne usluge i da njime taj sud u biti pita treba li članak 3. točku (g) Direktive 2008/48 tumačiti na način da su troškovi koji se odnose na dodatne usluge uz ugovor o potrošačkom kreditu, koje potrošaču koji ugovara te usluge daju prednost prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa, obuhvaćeni pojmom „ukupni troškovi kredita za potrošača” u smislu te odredbe i, slijedom toga, pojmom „EKS” u smislu tog članka 3. točke (i).

38 U skladu s člankom 3. točkom (g) Direktive 2008/48, u pojam „ukupni troškovi kredita za potrošača” uključeni su svi troškovi, uključujući i kamate, provizije, pristojbe ili bilo koju drugu vrstu naknade koju potrošač mora platiti u vezi s ugovorom o kreditu i koji su poznati zajmodavcu, osim troškova javnog bilježnika. U skladu s tom odredbom, troškovi u pogledu

dodatnih usluga koje se odnose na ugovor o kreditu također su uključeni ako je sklapanje ugovora o pružanju drugih usluga obvezno s ciljem dobivanja kredita ili dobivanja kredita prema uvjetima koji vrijede na tržištu.

39 Na temelju članka 3. točke (i) Direktive 2008/48, EKS znači ukupne troškove kredita za potrošača, izražene kao godišnji postotak ukupnog iznosa kredita, uključujući, prema potrebi, i troškove iz članka 19. stavka 2. te direktive.

40 Radi osiguranja široke zaštite potrošača, zakonodavac Unije odlučio se za široku definiciju pojma „ukupni troškovi kredita za potrošača” (presuda od 16. srpnja 2020., Soho Group, C-686/19, EU:C:2020:582, t. 31. i navedena sudska praksa), koja obuhvaća sve troškove koje potrošač mora platiti u vezi s ugovorom o kreditu i koji su poznati zajmodavcu (presuda od 21. travnja 2016., Radlinger i Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, t. 84.).

41 Usto, kako bi se osigurala ta zaštita, člankom 22. stavkom 3. Direktive 2008/48 nalaže se državama članicama da osiguraju da se odredbe koje donesu u provedbi te direktive ne mogu zaobići tekstom ugovora (presuda od 11. rujna 2019., Lexitor, C-383/18, EU:C:2019:702, t. 30.).

42 Iz prethodno navedenog proizlazi da, kako bi se odgovorilo na prvo pitanje, valja ispitati, s jedne strane, je li kupnja dodatnih usluga o kojima je riječ uvjet za sâmo odobravanje kredita ili je postala obvezna na temelju ugovornih odredbi i uvjeta koji vrijede na tržištu i, s druge strane, je li doista riječ o dodatnim uslugama uz ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku, a ne o aranžmanu namijenjenom prikrivanju stvarnih troškova tog kredita, kao što to u biti tvrdi osoba S. R. G.

43 U tom pogledu najprije valja pojasniti da je samo na sudu koji je uputio zahtjev da provede takvo ispitivanje uzimajući u obzir sve informacije kojima raspolaže. Prilikom tog ispitivanja taj se sud ne može osloniti samo na okolnost da su dodatne usluge o kojima je riječ u glavnom postupku slobodno zatražene prilikom sklapanja tog ugovora o kreditu ili da su, kao što je to društvo Profi Credit Bulgaria istaknulo na raspravi, iznosi koji se duguju na temelju navedenog ugovora i troškovi u vezi s tim uslugama bili posebno navedeni u početnom planu otplate.

44 Navedeni se sud također mora osloniti na sve odredbe ugovora o kreditu iz glavnog postupka i njegovih općih uvjeta kao i na pravni kontekst i činjenične okolnosti tog ugovora kako bi utvrdio je li njegovo sklapanje bilo uvjetovano kupnjom dodatnih usluga o kojima je riječ ili je postalo obvezno na temelju tih odredbi i tih općih uvjeta ili na temelju uvjeta koji vrijede na tržištu i nije li cilj ugovornog aranžmana poput onog o kojem je riječ u glavnom postupku, zapravo, da se naknada za pozajmljeni iznos djelomično eksternalizira odredbama koje se odnose na te dodatne usluge, tako da nije u potpunosti dio navedenog ugovora i, slijedom toga, nije obuhvaćena ni pojmom „ukupni troškovi kredita za potrošača” ni pojmom „EKS” u smislu Direktive 2008/48.

45 Konkretno, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točki 41. ove presude, na sudu koji je uputio zahtjev je da provjeri je li se neuključivanjem cijene navedenih dodatnih usluga u EKS zapravo željelo zaobići zabranu iz članka 19. stavka 4. ZPK-a, kojim se predviđa da ta stopa ne može biti više od pet puta veća od stope zakonskih zateznih kamata u BGN-u i stranoj valuti koja je utvrđena odlukom Vijeća ministara Republike Bugarske.

46 S obzirom na ta razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. točku (g) Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da su troškovi koji se odnose na dodatne usluge uz ugovor o potrošačkom kreditu, koje potrošaču koji ugovara te usluge daju prednost prilikom obrade

njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa, obuhvaćeni pojmom „ukupni troškovi kredita za potrošača” u smislu te odredbe i, slijedom toga, pojmom „EKS” u smislu tog članka 3. točke (i), ako je kupnja navedenih usluga obvezna za dobivanje kredita o kojem je riječ ili ako one predstavljaju aranžman namijenjen prikrivanju stvarnih troškova tog kredita.

Drugo i treće pitanje

47 Uvodno valja istaknuti da, iako se sud koji je uputio zahtjev u svojem trećem pitanju pozvao na članak 22. stavak 4. Direktive 2008/48, iz zahtjeva za prethodnu odluku, kako ga je pojasnio taj sud, proizlazi da se njegove dvojbe odnose na članak 23. te direktive.

48 Osim toga, budući da je Sud nadležan tom sudu pružiti sve elemente za tumačenje koji mogu biti korisni za odlučivanje u glavnom predmetu, izvodeći iz svih elemenata koje mu je navedeni sud dostavio, osobito iz obrazloženja odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, elemente prava Unije koje treba tumačiti uzimajući u obzir predmet spora (vidjeti u tom smislu presudu od 22. travnja 2021., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, t. 50. i navedenu sudsku praksu), na treće pitanje valja odgovoriti s obzirom na taj članak 23.

49 Slijedom toga, valja smatrati da svojim drugim i trećim pitanjem, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 10. stavak 2. točku (g) i članak 23. Direktive 2008/48 tumačiti na način da im se protivi to da se, kada se u ugovoru o potrošačkom kreditu ne spominje EKS koji uključuje sve troškove predviđene člankom 3. točkom (g) te direktive, za taj ugovor smatra da je izuzet od kamata i troškova, tako da njegovo poništenje dovodi do toga da potrošač o kojem je riječ vraća samo pozajmljenu glavnicu.

50 Kako bi se odgovorilo na ta pitanja, valja podsjetiti, s jedne strane, da je u članku 10. stavku 2. Direktive 2008/48 izvršeno potpuno usklađivanje u vezi s elementima koji moraju obvezno biti uključeni u ugovor o kreditu (vidjeti u tom smislu presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, t. 56.). U tu svrhu, člankom 10. stavkom 2. točkom (g) te direktive predviđa se da se u ugovoru o kreditu jasno i sažeto definira EKS i ukupan iznos koji je potrošač dužan platiti izračunan u trenutku sklapanja ugovora o kreditu.

51 Iz sudske prakse Suda proizlazi da je navođenje EKS-a u ugovoru o kreditu od ključne važnosti, osobito s obzirom na to da on potrošaču omogućuje da ocijeni doseg svoje obveze (vidjeti u tom smislu presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, t. 67. i 70.).

52 S druge strane, iz članka 23. Direktive 2008/48, u vezi s njezinom uvodnom izjavom 47., proizlazi da, iako je izbor pravila o sankcijama koje bi se primjenjivale na povredu nacionalnih odredaba donesenih prema toj direktivi prepušten diskreciji država članica, tako predviđene sankcije moraju biti učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće. To podrazumijeva da strogost navedenih sankcija mora odgovarati težini povrede koju suzbijaju i posebno osigurati stvarno odvraćajući učinak, poštujući opće načelo proporcionalnosti (vidjeti u tom smislu presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, t. 61. do 63. i navedenu sudsku praksu).

53 S obzirom na ključnu važnost koju navođenje EKS-a u takvom ugovoru ima za potrošača, Sud je presudio da nacionalni sud može po službenoj dužnosti primijeniti nacionalni propis kojim se predviđa da je posljedica nenavođenja tog podatka to da se za odobreni kredit smatra da je izuzet od kamata i troškova (vidjeti u tom smislu rješenje od 16. studenoga 2010., Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, t. 77.).

54 Sud je također presudio da, u situaciji u kojoj se u ugovoru o kreditu navodi procijenjeni EKS, pri čemu se njegov točan iznos mora odrediti nakon odobrenja kredita, takvu sankciju gubitka prava zajmodavca na kamate i troškove treba smatrati proporcionalnom u smislu članka 23. Direktive 2008/48 (vidjeti u tom smislu presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, t. 18. i 69. do 71.).

55 U ovom slučaju, s obzirom na to da je navođenje EKS-a u ugovoru o potrošačkom kreditu od ključne važnosti kako bi se potrošačima omogućilo da znaju svoja prava i obveze, kao i s obzirom na zahtjev da se u izračun te stope uključe svi troškovi iz članka 3. točke (g) Direktive 2008/48, valja smatrati da navođenje EKS-a koji ne odražava vjerno sve te troškove potrošaču onemogućava da odredi doseg svoje obveze na isti način kao i nenavođenje te stope. Slijedom toga, sankcija gubitka prava zajmodavca na kamate i troškove, u slučaju navođenja EKS-a koji ne uključuje sve navedene troškove, odražava težinu takve povrede i ima odvraćajući i proporcionalan karakter.

56 S obzirom na prethodna razmatranja, na drugo i treće pitanje valja odgovoriti tako da članak 10. stavak 2. točku (g) i članak 23. Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da im se ne protivi to da se, kada se u ugovoru o potrošačkom kreditu ne spominje EKS koji uključuje sve troškove predviđene člankom 3. točkom (g) te direktive, za taj ugovor smatra da je izuzet od kamata i troškova, tako da njegovo poništenje dovodi do toga da potrošač o kojem je riječ vraća samo pozajmljenu glavnicu.

Četvrto pitanje

57 Svojim četvrtim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da su odredbe koje se odnose na dodatne usluge uz ugovor o potrošačkom kreditu, koje potrošaču koji ugovara te usluge daju prednost prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa, obuhvaćene glavnim predmetom tog ugovora u smislu te odredbe te se stoga na njih ne primjenjuje ocjena njihove nepoštenosti.

58 Najprije valja primijetiti da, iako su prema tekstu tog pitanja dodatne usluge o kojima je riječ u glavnom postupku bile predviđene u zasebnom, dodatnom ugovoru sklopljenom uz predmetni ugovor o kreditu, takav navod ne proizlazi jasno iz zahtjeva za prethodnu odluku. Međutim, s obzirom na to da su odredbe koje se odnose na te usluge neodvojivo povezane s tim ugovorom, one bez tog ugovora ne mogu postojati samostalno, a troškovi koji se odnose na navedene usluge uključeni su u plan otplate kredita. Te odredbe stoga treba analizirati u kontekstu navedenog ugovora i u odnosu na njegov predmet, neovisno o pitanju nalaze li se one u samom ugovoru ili u zasebnom, dodatnom ugovoru sklopljenom uz njega.

59 U tom pogledu valja podsjetiti na to da se člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13 propisuje iznimka od mehanizma sadržajne ocjene nepoštenih odredbi koji je predviđen u sklopu sustava zaštite potrošača što ga je uspostavila ta direktiva i da se zato takva odredba mora usko tumačiti (presuda od 20. rujna 2017., Andriciuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 34. i navedena sudska praksa).

60 Što se tiče kategorije ugovornih odredbi koje su obuhvaćene pojmom „glavni predmet ugovora" u smislu navedene odredbe, Sud je presudio da pod tim odredbama treba razumjeti one odredbe koje utvrđuju bitne činidbe tog ugovora koje ga kao takve određuju. Međutim, odredbe koje su akcesornog značaja u usporedbi s onima koje definiraju samu bit ugovornog odnosa ne mogu biti obuhvaćene tim pojmom (presuda od 20. rujna 2017., Andriciuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 35. i 36. i navedena sudska praksa).

61 Bitne su činidbe ugovora o kreditu to da se zajmodavac prije svega obvezuje staviti na raspolaganje zajmoprimcu određeni iznos novca, a potonji se ponajprije obvezuje taj iznos vratiti, uglavnom s kamatama, u skladu s predviđenim rasporedom plaćanja (vidjeti u tom smislu presudu od 16. ožujka 2023., Caixabank (Komisija za obradu zahtjeva za zajam), C-565/21, EU:C:2023:212, t. 18. i navedenu sudsku praksu).

62 S obzirom na obvezu strogog tumačenja članka 4. stavka 2. Direktive 93/13, Sud je presudio da se ne može smatrati da obveza plaćanja usluga povezanih s ispitivanjem, dodjelom ili obradom zajma ili drugih sličnih usluga povezanih s djelatnošću zajmodavca koja se obavlja prilikom dodjele tog kredita, potpada pod bitne činidbe koje proizlaze iz ugovora o kreditu kako su utvrđene u prethodnoj točki ove presude (presuda od 16. ožujka 2023., Caixabank (Naknada za obradu zahtjeva za zajam), C-565/21, EU:C:2023:212, t. 22. i 23.).

63 Također valja podsjetiti na to da se neće ocjenjivati nepoštenost odredbi navedenih u tom propisu samo ako nadležni nacionalni sud smatra, slijedom njihova pojedinačnog razmatranja, da ih je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sastavio jasno i razumljivo (presuda od 5. lipnja 2019., GT, C-38/17, EU:C:2019:461, t. 31. i navedena sudska praksa).

64 U ovom slučaju, kad je riječ o kvalifikaciji odredbi koje se odnose na troškove dodatnih usluga o kojima je riječ u glavnom postupku, iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da se te usluge odnose na prednost koja se daje potrošaču koji ih ugovara prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i na mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa.

65 S obzirom na sudsku praksu navedenu u točkama 61. i 62. ove presude, navedene usluge ne utječu na samu bit ugovornog odnosa o kojem je riječ, odnosno, s jedne strane, na stavljanje na raspolaganje određenog iznosa novca od strane zajmodavca i, s druge strane, na povrat tog iznosa, u pravilu s kamatama, u skladu s predviđenim rasporedom plaćanja, što je ipak na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri.

66 Štoviše, ako nakon ispitivanja koje mora provesti u okviru prvog pitanja sud koji je uputio zahtjev zaključi da su troškovi u vezi s dodatnim uslugama o kojima je riječ u glavnom postupku trebali biti uključeni u „ukupne troškove kredita za potrošača" u smislu članka 3. točke (g) Direktive 2008/48 i stoga u EKS u smislu tog članka 3. točke (i), to ne znači da bi odredbe o tim troškovima automatski bile obuhvaćene izuzećem predviđenim u članku 4. stavku 2. Direktive 93/13.

67 Naime, kao što je to Sud presudio u točki 47. presude od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127), točan doseg pojmova „glavni predmet”, u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13, ne može biti određen pojmom „ukupni troškovi kredita za potrošača”, u smislu članka 3. točke (g) Direktive 2008/48. Tako činjenica da su različite vrste troškova uključene u ukupan trošak potrošačkog kredita nije odlučujuća za utvrđivanje toga da su ti troškovi obuhvaćeni glavnim uslugama iz ugovora o kreditu o kojem je riječ (vidjeti u tom smislu presudu od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 69.).

68 S obzirom na prethodna razmatranja, na četvrto pitanje valja odgovoriti tako da članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da odredbe koje se odnose na dodatne usluge uz ugovor o potrošačkom kreditu, koje potrošaču koji ugovara te usluge daju prednost prilikom obrade zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa, načelno nisu obuhvaćene glavnim predmetom tog ugovora u smislu te odredbe te se stoga na njih primjenjuje ocjena nepoštenosti.

Peto pitanje

69 Svojim petim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 u vezi s točkom 1. podtočkom (o) Priloga toj direktivi tumačiti na način da je odredba ugovora o potrošačkom kreditu koja potrošaču o kojem je riječ omogućuje da odgodi ili reprogramira mjesečne obroke kredita uz plaćanje dodatnih troškova nepoštena, čak i ako nije sigurno hoće li taj potrošač iskoristiti tu mogućnost.

70 Prilog Direktivi 93/13, na koji upućuje njezin članak 3. stavak 3., sadržava indikativni i netaksativni popis odredbi koje se mogu proglasiti nepoštenima, među kojima se nalaze, u točki 1. podtočki (o) tog priloga, one čiji su predmet ili svrha obvezivanje potrošača na ispunjenje svih njegovih obveza u slučaju kada prodavatelj robe ili pružatelj usluga ne provodi svoje.

71 Iz teksta te točke 1. podtočke (o) proizlazi da se on ne odnosi na odredbu ugovora o kreditu koja dotičnom potrošaču omogućuje da odgodi ili reprogramira mjesečne obroke kredita uz plaćanje dodatnih troškova, s obzirom na to da takva odredba predviđa eventualnu obvezu koju je prodavatelj robe ili pružatelj usluga načelno dužan ispuniti u zamjenu za troškove koji odgovaraju povećanoj fleksibilnosti odobrenoj potrošaču prilikom izvršenja tog ugovora.

72 Međutim, to ne znači da se takva odredba ne može smatrati nepoštenom u skladu s člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13 ako se o njoj nisu vodili pojedinačni pregovori i ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka proizišlih iz ugovora.

73 Kad je riječ o pitanju je li određena ugovorna odredba nepoštena, članak 4. stavak 1. Direktive 93/13 predviđa da se nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

74 U svakom slučaju, valja podsjetiti na to da je prilikom ocjene eventualne nepoštenosti ugovorne odredbe na sudu koji je uputio zahtjev da odluči o kvalifikaciji te odredbe s obzirom na okolnosti svojstvene konkretnom slučaju, a na Sudu da iz odredbi Direktive 93/13 izdvoji kriterije koje

nacionalni sud može ili mora primijeniti prilikom ispitivanja ugovornih odredbi (presuda od 10. rujna 2020., A (Podnajam socijalnog stana), C-738/19, EU:C:2020:687, t. 31. i navedena sudska praksa).

75 Iz toga slijedi da je u ovom slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi treba li odredbu koja dotičnom potrošaču omogućuje da odgodi ili reprogramira mjesečne obroke kredita uz plaćanje dodatnih troškova, neovisno o činjenici je li taj potrošač stvarno koristio takve usluge, smatrati nepoštenom s obzirom na sve okolnosti sklapanja ugovora o kreditu.

76 U tu svrhu, i transparentnost te odredbe, kako se zahtijeva člankom 5. Direktive 93/13 (vidjeti u tom smislu presudu od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, t. 62. i navedenu sudsku praksu), i margina prosudbe kojom davatelj kredita raspolaže prilikom podnošenja zahtjeva za izmjenu plana otplate kredita predstavljaju kriterije koje treba uzeti u obzir prilikom ocjene nepoštenosti navedene odredbe, a osobito moguće ugovorne neravnoteže koju ona stvara.

77 U tom pogledu, također je na sudu koji je uputio zahtjev da odvagne iznos dodatnih troškova nastalih kupnjom usluge o kojoj je riječ i iznos odobrenog zajma, uzimajući u obzir i sve troškove povezane s ugovorom o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku. Naime, Sud je već presudio da se, kad kvantitativna gospodarska ocjena upućuje na znatniju neravnotežu, ona može utvrditi bez potrebe ispitivanja drugih elemenata. U slučaju ugovora o kreditu, do takvog se utvrđenja osobito može doći ako usluge pružene u zamjenu za nekamatne troškove nisu razumno obuhvaćene uslugama pruženima u okviru sklapanja ili upravljanja tim ugovorom ili ako su iznosi koje snosi potrošač na temelju odobravanja i upravljanja kreditom očito neproporcionalni u odnosu na pozajmljeni iznos (presuda od 23. studenoga 2023., Provident Polska, C-321/22, EU:C:2023:911, t. 47. i navedena sudska praksa).

78 S obzirom na prethodna razmatranja, na peto pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da odredba ugovora o potrošačkom kreditu koja potrošaču o kojem je riječ omogućuje da odgodi ili reprogramira mjesečne obroke kredita uz plaćanje dodatnih troškova, iako nije sigurno hoće li taj potrošač iskoristiti tu mogućnost, može biti nepoštena ako su, među ostalim, ti troškovi očito neproporcionalni u odnosu na iznos odobrenog zajma.

Šesto pitanje

79 Svojim šestim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji omogućava obvezivanje potrošača na snošenje dijela troškova postupka ako je, nakon utvrđenja ništavosti ugovorne odredbe zbog njezine nepoštenosti, njegov zahtjev za povrat iznosa koje je neosnovano platio na temelju te odredbe tek djelomično prihvaćen.

80 Konkretno, taj se sud pita primjenjuje li se tumačenje do kojeg je Sud došao u točki 99. presude od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578), samo ako je u praksi nemoguće ili pretjerano teško odrediti opseg prava potrošača na povrat iznosa koje je platio na temelju odredbe koja je proglašena nepoštenom ili se to tumačenje primjenjuje i na sve situacije u kojima je samo djelomično prihvaćen njegov zahtjev za povrat tih iznosa.

81 Prema mišljenju navedenog suda, ako on u potpunosti ne prihvati zahtjev osobe S. R. G. i presudi da su odredbe koje se odnose na dodatne usluge o kojima je riječ u glavnom postupku obuhvaćene glavnim predmetom ugovora u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 odnosno da troškove koji se odnose na te usluge ne bi trebalo uključiti u EKS na temelju Direktive 2008/48 ili da zahtjev za gubitak prava zajmodavca na kamate i troškove treba prihvatiti samo djelomično, on treba odlučiti i o raspodjeli troškova na temelju članka 78. GPK-a.

82 Valja podsjetiti na to da raspodjela troškova sudskog postupka pred nacionalnim sudovima ulazi u postupovnu autonomiju država članica pod uvjetom poštovanja načela ekvivalentnosti i djelotvornosti (presuda od 22. rujna 2022., Servicios Prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, t. 34. i navedena sudska praksa).

83 Iako se načelu djelotvornosti općenito ne protivi to da potrošač snosi određene sudske troškove kada podnese tužbu radi utvrđenja nepoštenosti ugovorne odredbe (presuda od 7. travnja 2022., Caixabank, C-385/20, EU:C:2022:278, t. 51.), također valja primijetiti da Direktiva 93/13 potrošaču daje pravo da se obrati sudu kako bi se utvrdila nepoštenost ugovorne odredbe i kako se ona ne bi primijenila, a djelotvornost tog prava mora se sačuvati. Stoga, sustav raspodjele troškova takvog postupka ne smije odvratiti potrošača od ostvarivanja tog prava (presuda od 22. rujna 2022., Servicios Prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, t. 37. i navedena sudska praksa).

84 U točki 99. presude od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578), Sud je presudio da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 te načelo djelotvornosti treba tumačiti na način da im se protivi sustav koji dopušta da dio postupovnih troškova snosi potrošač, ovisno o visini neosnovano plaćenih iznosa koji su mu vraćeni nakon utvrđenja ništavosti ugovorne odredbe zbog njezine nepoštenosti, s obzirom na to da takav sustav stvara znatnu prepreku koja potrošača može odvratiti od ostvarivanja prava na djelotvorni sudski nadzor eventualne nepoštenosti ugovornih odredaba, dodijeljenog Direktivom 93/13.

85 Postupovni sustav odmjeravanja troškova o kojem je bila riječ u predmetu u kojem je donesena ta presuda omogućavao je, kao što to proizlazi iz njezine točke 94., to da se prodavatelju robe ili pružatelju usluga ne naloži snošenje svih troškova ako je u potpunosti prihvaćena potrošačeva tužba za utvrđenje ništavosti nepoštene ugovorne odredbe, ali je samo djelomično prihvaćena tužba za povrat iznosa plaćenih na temelju te odredbe.

86 Iz sudske prakse proizišle iz navedene presude proizlazi da, u situaciji u kojoj je zahtjev za poništenje ugovorne odredbe zbog njezine nepoštenosti u cijelosti prihvaćen, sama činjenica da je povrat iznosa plaćenih na temelju te odredbe samo djelomičan, zbog postojanja kontradiktorne prakse koja potrošača može spriječiti da točno odredi svoj zahtjev za povrat tih iznosa, ne dopušta da se dio postupovnih troškova snosi ovisno o visini neopravdano plaćenih iznosa koji su mu vraćeni.

87 Slijedom toga, ne može se isključiti da potrošač može snositi dio troškova koje je imao zbog podnošenja tužbe za utvrđenje nepoštenosti ugovorne odredbe u slučaju djelomičnog prihvaćanja, nakon utvrđenja ništavosti te odredbe, njegova zahtjeva za povrat iznosa koje je neosnovano platio na temelju potonje, osobito kada taj potrošač ostvaruje svoja prava na povrat u zloj vjeri. Međutim, ako je nakon prihvaćanja tužbe za proglašenje ništavosti zahtjev za povrat samo djelomično prihvaćen jer je navedenom potrošaču u praksi nemoguće ili pretjerano teško

odrediti opseg njegova prava na povrat tih iznosa, postupovno uređenje na temelju kojeg isti potrošač mora snositi dio troškova takvog postupka može ga odvratiti od ostvarivanja prava koja su mu dodijeljena Direktivom 93/13.

88 S obzirom na ta razmatranja, na šesto pitanje valja odgovoriti tako da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji omogućava obvezivanje potrošača na snošenje dijela troškova postupka ako je, nakon utvrđenja ništavosti ugovorne odredbe zbog njezine nepoštenosti, njegov zahtjev za povrat iznosa koje je neosnovano platio na temelju te odredbe tek djelomično prihvaćen zbog toga što je u praksi nemoguće ili pretjerano teško odrediti opseg prava tog potrošača na povrat tih iznosa.

Troškovi

89 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (deveto vijeće) odlučuje:

1. **Članak 3. točku (g) Direktive 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ**

   treba tumačiti na način da su:

   troškovi koji se odnose na dodatne usluge uz ugovor o potrošačkom kreditu, koje potrošaču koji ugovara te usluge daju prednost prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa, obuhvaćeni pojmom „ukupni troškovi kredita za potrošača” u smislu te odredbe i, slijedom toga, pojmom „efektivna kamatna stopa” u smislu tog članka 3. točke (i), ako je kupnja navedenih usluga obvezna za dobivanje kredita o kojem je riječ ili ako one predstavljaju aranžman namijenjen prikrivanju stvarnih troškova tog kredita.

2. **Članak 10. stavak 2. točku (g) i članak 23. Direktive 2008/48**

   treba tumačiti na način da im se:

   ne protivi to da se, kada se u ugovoru o potrošačkom kreditu ne spominje efektivna kamatna stopa koja uključuje sve troškove predviđene člankom 3. točkom (g) te direktive, za taj ugovor smatra da je izuzet od kamata i troškova, tako da njegovo poništenje dovodi do toga da potrošač o kojem je riječ vraća samo pozajmljenu glavnicu.

3. **Članak 4. stavak 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima**

treba tumačiti na način da:

odredbe koje se odnose na dodatne usluge uz ugovor o potrošačkom kreditu, koje potrošaču koji ugovara te usluge daju prednost prilikom obrade njegova zahtjeva za odobravanje kredita i stavljanja na raspolaganje pozajmljenog iznosa kao i mogućnost odgode otplate mjesečnih obroka ili smanjenja njihova iznosa, načelno nisu obuhvaćene glavnim predmetom tog ugovora u smislu te odredbe te se stoga na njih primjenjuje ocjena nepoštenosti.

4. **Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13**

treba tumačiti na način da:

odredba ugovora o potrošačkom kreditu koja potrošaču o kojem je riječ omogućuje da odgodi ili reprogramira mjesečne obroke kredita uz plaćanje dodatnih troškova, iako nije sigurno hoće li taj potrošač iskoristiti tu mogućnost, može biti nepoštena ako su, među ostalim, ti troškovi očito neproporcionalni u odnosu na iznos odobrenog zajma.

5. **Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti,**

treba tumačiti na način da im se:

protivi nacionalni propis koji omogućava obvezivanje potrošača na snošenje dijela troškova postupka ako je, nakon utvrđenja ništavosti ugovorne odredbe zbog njezine nepoštenosti, njegov zahtjev za povrat iznosa koje je neosnovano platio na temelju te odredbe tek djelomično prihvaćen zbog toga što je u praksi nemoguće ili pretjerano teško odrediti opseg prava tog potrošača na povrat tih iznosa.

Potpisi